

tialem, non quia ipsam immediate attingant aut efficiant; sistit enim ac terminatur eorum actio in effectione accidentium sibi perfecte similium; sed quia ut subordinata sunt propriae formae, eorum actio tendit ad productionem similis formae substantialis. Hanc opinionem tenuit Scotus, in 1, d. 37, et in 2, d. 17, et latius in 4, d. 12, q. 3, quam sequitur Ocham, in 2, q. 23. Fundamentum praecipuum est, quia non potest accidens, cum sit ens imperfectius forma substantiali, efficere ullo modo illam. Respondent aliqui, licet accidens sit imperfectius in ratione entis, nihilominus in ratione principii activi esse posse aptius, atque eo sensu dici posse perfectius in agendo. Sed hoc non recte dicitur, quia vis agendi, praesertim in accidente, non est aliud ab entitate ejus; vel si aliquo modo, saltem ratione, distinguatur, consequitur illam, et commensuratur illi; ergo non potest accidens nobiliter esse in agendo quam sit in essendo. Alias sub eadem distinctione posset quis dicere accidens esse principale principium producendi substantiam, quia, licet non sit nobiliter in esse, potest esse nobiliter in actione, quod est absurdum. Praeterea, nunquam ex nobilitate actionis possemus colligere nobilitatem efficientis causae quoad ejus esse. Et (ut argumentatur Scotus) de Deo ipso posset quis dicere esse nobiliter in actione, quamvis non sit in esse.

6. *Frequentior Thomistarum responsio examinatur.* — Frequentior ergo responsio est, accidens etsi sit ignobiliter, et ideo virtute propria non possit attingere productionem substantiae, tamen in virtute suae formae substantialis, cujus est proprietates, et virtus agendi, posse illius educationem immediate attingere. Sed instat Scotus, inquirendo quid sit illa virtus, in cujus vi et efficacia dicitur accidens attingere. Aut enim est aliquid ab accidente distinctum, vel non. Si non distinguitur, ergo non magis potest in virtute illius fieri substantia quam in virtute accidentis. Si vero distinguitur, vel est accidens, vel substantia; si accidens, idem procedit argumentum, sive illud dicatur esse absolutum, sive respectivum; imo multo minus activum erit, si sit respectivum, quam si absolutum. Si vero sit substantia, non erit alia, nisi forma substantialis; atque ita potius forma ipsa erit virtus agendi, et principium, quo accidens attingit educationem formae accidentalis, quam e converso. Respondent communiter Thomistae, ex Cajetano, 1 p., q. 53, art. 3, et q. 77,

art. 1, cum dicitur accidens in virtute substantiae facere substantiam, illud *in virtute*, non esse transitive sumendum, sed intransitive, quia non est sensus aliquam virtutem addi accidenti, qua producat substantiam, sed accidens per entitatem suam, eo quod ipsa est quaedam virtus substantiae, posse attingere substantiam. Sed haec responsio non videtur enervare vim argumenti, quia cum calor natura sua sit virtus et facultas substantiae, cum dicitur agere in virtute substantiae, nihil aliud dicitur, quam quod calor natura sua habet talem activitatem; hoc autem videtur naturaliter repugnare: nam forma ignobilis non potest esse naturalis virtus sufficiens ad producendam formam meliorem.

7. Et, ne videamur in vocibus sistere, ut explicetur difficultas quae in re ipsa est, inquiri an actio illa, qua educitur forma substantialis de potentia materiae, immediate prodeat a solo calore, verbi gratia, a forma vero substantiali non nisi remote et radicaliter, quatenus ab illa manat calor; vel sit actio immediate ab utraque forma, ab una ut a principali, et ab altera ut instrumentali. Si hic posterior sensus asseratur, cessat quidem difficultas in argumento tacta; nam hoc modo nullum est inconveniens formam imperfectiorem instrumentarie concurrere ad effectum perfectiorem; et tunc optime exponitur illud *in virtute*, significat enim, id est, adjutum a superiori virtute actu influere. Sed tunc insurgunt aliae difficultates non minus graves. Prima, quia experientiae, quae probare videntur accidentia attingere effectiorem substantiae, probant accidentia sola id efficere, quia vel substantia non est, ut cum accidentia vini consecrati generant vinum: et idem argumentum, licet minus efficax, fieri solet de ferro candente generante ignem. Vel certe, quia substantia non est applicata, ut in sole inducente formas substantiales rerum mineralium in visceribus terrae, a quibus longissime distat. Secunda, quia juxta illam interpretationem jam ponitur forma substantialis principium immediatum alicujus actionis, quod superat perfectionem ejus. Nam, quia ad hoc est improportionata, ideo recipit a natura formas accidentales, per quas agat. Unde oritur tertium argumentum, quod Scotus et Ocham indicarunt; nam si hic influxus immediatus necessario concedendus est formae substantiali, superfluum est immediatus influxus formae accidentalis. Nam si generatio est univoca, forma substantialis, quae sup-

ponitur immediate influere, habet perfectionem et proportionem requisitam, ut sit principium proximum sufficiens ad formam sibi similem producendam; cum enim calor sit hoc modo sufficiens ad efficiendum similem calorem, cur non erit forma substantialis ad similem formam, cum jam supponatur, influxum immediatum ei non repugnare? Quod si generatio sit aequivoca, cum forma generantis sit eminentior, majori ratione erit ad similem actionem sufficiens.

8. Quod si propter has difficultates prius membrum eligatur, prout videtur etiam frequentius receptum, manet imprimis in sua vi difficultas tacta, nam intelligi non potest quomodo instrumentum ignobiliter se solo, et per vim sibi connaturalem absque consortio nobilioris agentis, efficiat effectum nobiliter. Nam quod illud instrumentum sit virtus alterius, quid refert? Quia inde solum habet, vel quod sit decisum ab alio, sicut semen ab animali, et inde non crescit virtus, quae tanta est quanta est perfectio, quam in se recipit, non quanta est perfectio ejus, a quo illam recipit; vel certe habet quod loco alterius substituat ad agendum, ut gravitas loco generantis; et hoc est quod mirabile et repugnans apparet, scilicet, quod natura substituat virtutem imperfectam, ut se sola, et sine actuali juvamine superioris virtutis, efficiat vice principalis agentis nobiliter effectum. Et praeterea sunt aliae difficultates contra illum dicendi modum. Praecipua est, quia sequitur formas substantiales nullam habere activitatem propriam, sed solum quasi per accidens concurrere ad omnem actionem. Nam si Deus, verbi gratia, solum produceret et conservaret calorem, et postea non immediate influeret in actionem progredientem a calore, non esset causa per se, sed per accidens illius actionis; ergo similiter si forma substantialis ita comparatur ad omnem actionem caloris, non potest vere dici principium per se efficiens actionis, sed vel ad summum dicitur principium principale remotum, et per denominationem extrinsecam, scilicet, quia principium proximum agendi vicem illius habet, vel (ut verius dicam) impotentiam ejus supplet; nam revera forma ipsa per sese nullam activitatem habet. Hoc autem videtur absurdum, alioqui substantia nunquam esset per se activa, aut generativa sui similis, neque esset ulla actio a supposito substantiali creato, nisi ratione accidentium; hoc autem repugnat perfectioni substantiae. Nam, ut ar-

gumentatur Scotus in 2, dist. 16, si aliqua forma accidentalis est immediate productiva sui similis, cur non erit etiam aliqua substantialis? Videtur etiam contra Aristot., 2 Phys., c. 7; ibi enim triplicem causalitatem formae tribuit, formalem, finalem, et efficientem; ergo, sicut prima et secunda proprie ac per se convenit formae, ita et tertia.

Secunda sententia opposita circa activitatem accidentium in substantiam.

9. Secunda sententia affirmat accidentia ita esse instrumenta substantiae ad substantiam producendam, ut proxime et per se attingant productionem substantialis formae in virtute aliarum formarum, quarum sunt instrumenta. Haec est sententia D. Thomae, 1 p., q. 45, a. 8, ad 2 et 3, et q. 77, a. 1, ad 3 et 4, et q. 115, a. 1, ad 5, et 3 p., q. 77, a. 3; Cajet. supra; Ferrar., 4 cont. Gent., c. 66; et Capreoli, in 1, dist. 3, q. 3, a. 2, et in 4, dist. 12, q. 1, a. 3; Aegid., Quodlib. 3, q. 1, ad 2, et in Examer., p. 2, cap. 11; Henric., Quodlib. 14, q. 1; Hervæi, Quodlib. 3, q. 12. Et videtur haec esse communis Peripateticorum sententia. Aristoteles enim ubique significat naturalem actionem et generationem fieri mediis accidentibus; unde 1 de Generat., c. 7, ait actionem, ulique corruptivam, inter contraria tantum esse; contrarietas autem proprie solum est inter qualitates; et lib. de Sensu et sensibili, inquit nihil agere aut pati quatenus ignis aut aqua, aut quippiam simile est, *sed quatenus contrarietatem subit*, id est, quatenus contrariis qualitatibus afficitur. Ubi Alexander advertit juxta peripateticam sententiam, ignem non edere actionem quatenus ignis, sed quatenus calidus est, id est, non per formam ignis, sed per calorem. Item 2 de Anima, text. 10, et 7 Metaph., text. 3, et lib. 3 de Generat. animal., docet Aristoteles semen esse instrumentum quo unum animal effective generat aliud. Commentator etiam lib. 7 Metaph., comm. 22 et 31, et 12 Metaphys., comm. 18, inquit, ejusdem virtutis esse materiam praeparare, et formam inducere; cum igitur constet substantiam uti accidentibus ad praeparandam materiam, dicendum est per eadem inducere formam.

10. *Rationes secundae sententiae.* — Rationes, quibus haec sententia confirmatur, haec sunt praecipue: prima, quia forma substantialis non est per se immediate activa, sed per potentiam, quae sit qualitas ab ea distincta; ergo nec formam substantialem inducit, nisi me-

dia potentia accidentali. Antecedens patet primo inductione; nam videmus unamquamque substantiam ad omnes alias actiones uti accidentibus, quod non solum de materialibus, sed etiam de spiritualibus substantiis creatis verum est; ergo signum est excedere perfectionem et limitationem substantiæ creatæ, esse simul principale et proximum principium suarum actionum. Item, quia forma substantialis per seipsam solum determinatur ad dandum formaliter esse; ad actiones vero est indeterminatum principium, quia fere semper potest plures actiones efficere, ad quas per accidentia determinatur; et ideo non est proximum principium actionis per seipsam, sed per accidentia; ergo idem dicendum est de actione qua producit substantiam.

11. Secunda ratio, quæ confirmat ultimam illationem præcedentis, est, quia actio, per quam educitur forma substantialis, non est proprie actio condistincta a motu alterationis, qui ad illam ordinatur ac tendit, sed est quasi terminus ejus; et ideo non computantur quasi duæ actiones, sed quasi una et eadem; sed tota alteratio, quæ ad generationem tendit, fit mediis accidentibus, ut per se constat; ergo et ipsa generatio substantialis fit mediis accidentibus. Major patet, quia forma substantialis, quæ educitur de potentia materiæ mediante motu, resultat in materia ex vi ipsius motus; ergo eadem actione, physice loquendo, et mediante eodem instrumento fit. Et confirmatur, nam accidentia sunt instrumenta ad expellendam formam substantialem corrupti; ergo et ad efficiendam formam geniti.

12. Tertia ratio, quia actio propria solum fit inter contraria; ergo solum illud est principium proprium talis actionis, quod proprie habet contrarium; hujusmodi autem est qualitas, et non substantialis forma; ergo.

13. *Varie experientie pro secunda sententia.* — Quarto ac præcipue fundatur hæc sententia in experientiis; nam sæpe generantur substantiæ mediis accidentibus, quando nulla est forma substantialis a qua possit esse actio, quia vel longe abest, vel omnino non est. Respondet Scotus, quod forma interdum distet, non ob stare quominus in formæ educationem influat, quia potest vi et efficacia sua attingere loca distantia. Et hoc modo existimat formas rerum mineralium immediate educi a forma solis. Quando vero nulla invenitur forma proportionata, vel applicata intra

sphæram suæ activitatis, tunc ait, formæ educationem immediate fieri a prima causa, ad quam spectat supplere defectus inferiorum agentium. Et hoc modo ait frequentius generari animalia, non solum ea quæ ex putrefactione fiunt, sed etiam quæ fiunt ex semine, in quo imperfecta est virtus et insufficientis ad educendam animam ex potentia materiæ. Sed prior pars hujus responsionis repugnat principio Aristotelico, agens et patiens debere esse simul, de quo paulo inferius. Posterior vero pars sapit opinionem Platonis, qui dicit formas substantiales induci ab ideis separatis; nam si verum est Platonem non posuisse ideas nisi in mente divina, perinde fuit ac dicere formas substantiales effici a prima causa. Quod etiam docuit Philoponus, 1 Physic., in fine, ubi ait, formas substantiales provenire ab universali naturæ artifice. Themist. vero, lib. suo 1 de Anima, c. 24, et lib. 3, c. 52, dicit provenire ab anima mundi. Avicenna vero, ut supra citavimus, dicit provenire ab infima intelligentia. A quibus differt Scotus, quod non omnes formas, sed plures et perfectiores etiam materiales dicit fieri ab agente separato, quod etiam videtur majus inconveniens; nam cum hæc omnes formæ educantur de potentia materiæ, non requiritur virtus infinita ad earum effectorem; cur ergo quædam ex formis habent vim ad efficiendas sibi similes, et non aliæ, et præsertim illæ quæ perfectiores sunt? Quapropter hæc experientia est quæ maxime videtur hanc sententiam confirmare; nam rationes certe non sunt adeo efficaces, ut mox videbimus.

14. Prius vero quam hunc punctum definiamus, necesse est proponere secundum, quem attingimus in ratione superius facta in favorem prioris sententiæ, et multum refert ad intelligendam recteque defendendam posteriorem sententiam, quanquam ab ejus auctoribus fere omnino prætermisus esse videatur, scilicet, supposito quod accidentia sint instrumenta immediate et per se attingentia educationem formæ substantialis, an sint instrumenta separata ab ipsis formis quoad causalitatem, an vero conjuncta. Et consequenter an forma substantialis dicatur principium principale hujus actionis solum remote et radicaliter, an vero etiam proxime et per se actu influens. Et quidem auctores omnes posterioris sententiæ videntur censere accidentia esse instrumenta separata; nam rationes adductæ et experientiæ, si quid probant, hoc maxime suadent, nam videntur

accidentia generare substantiam, etiam quando nulla est substantia, quæ cum illis concurrat. Et ita sentiunt, præter citatos auctores, Palud., in 4, dist. 12, quæst. 4, art. 1, concl. 3; et ibi Richard., art. 3, q. 2; et Thomas de Argent., q. 1; Major, q. 1; Hispal., q. 1, art. 3, notab. 3; Albert., art. 16. Qui omnes loquuntur de speciebus sacramentalibus, quæ sine substantia manent; et illis tribuunt, quod eandem efficientiam habeant in virtute substantiæ, quam habere possunt quando illi conjunctæ sunt, quod late declarat etiam Ægidius, theor. 48, de Eucharistia; Zimara etiam, theor. 114, fuse tractans propositionem illam Averrois, *idem esse agens disponens materiam et introducens formam*, sentit totam actionem esse immediate a qualitatibus, a forma autem non nisi in quantum virtutem suam agendi communicat qualitati. Idem late Cajet., 1 part., quæst. 53, art. 3. Nihilominus tamen hæc sententia habet difficultates supra tactas inter confirmandum opinionem Scoti in superiori puncto, quia non apparet quomodo possit forma substantialis transfundere (ut ita dicam) totam suam vim agendi in accidentalem formam, ita ut pereunte etiam (si opus sit) substantiali forma, et conservata sola accidentali, possit hæc sola efficere substantialem formam perfectiorem se, cum actu non habeat esse tam perfectum, neque actu juvetur a superiori forma.

Prima assertio ad resolutionem questionis.

15. Propter has difficultates difficile censeo iudicium ferre inter has sententias; breviter tamen quod sentio proponam. Dico ergo primo, negandum non esse quin accidentia ita sint instrumenta ad producendam substantiam, ut proxime et per se attingant educationem formæ substantialis. Probatur primo ex communi sententia tot philosophorum, quæ non est facile rejicienda, ubi evidens ratio in contrarium non occurrit. Secundo, quia experientia, cui philosophia maxime nititur, hoc multum confirmat, et nihil est quod repugnet, ut patebit solvendo objectiones in contrarium. Tertio, quia alioqui sæpe erit necessarium, totam efficientiam substantiæ tribuere causis universalibus, vel etiam primæ, quod in philosophia vitandum est, quoad fieri possit, quia recta dispositio universi postulat ut per causas secundas fiat quidquid commode et connaturaliter fieri potest. Quarto denique, quia hic modus efficientiæ consentaneus est naturæ accidentalis formæ. quæ

substantiæ datur non solum ad ornamentum et pulchritudinem, sed etiam ad exercendas actiones suas, ut de aliis actionibus inductione constat.

16. Dices, esse disparem rationem de hac actione et de aliis; nam aliæ actiones sunt accidentales, ut intellectio, visio, calefactio, etc. Hæc autem actio est substantialis, id est, per se primo terminata ad substantialem terminum; et ideo, licet ad alias actiones accidentia sint apta instrumenta, non vero ad hanc, quia principium proximum agendi debet esse proportionatum actioni, et ideo si actio sit superioris ordinis, etiam principium esse debet. Ut, verbi gratia, quia intellectio est spiritualis actio, non dedisset natura aptum principium ad illam, si potentiam seu instrumentum materiale contulisset, etiamsi anima, quæ est principale principium, sit spiritualis; sic ergo ad substantialem actionem non erit accidens accommodatum instrumentum, etiamsi forma sit substantialis. Ad hoc responderi potest ex Cajetano, 1 p., q. 54, art. 3, generationem substantialem non esse propriam operationem vel actionem, sed esse terminum præcedentis motus seu alterationis, et ideo principium alterationis esse aptissimum instrumentum aut principium generationis. Quam responsionem aliqui moderni ita amplectuntur, ut in ea fere fundent totam probabilitatem sententiæ D. Thomæ de hac efficientia accidentium; et existimant ante Scotum neminem possuisse hanc actionem ab alteratione distinctam. Miror tamen quod potuerint in hanc sententiam induci, quæ mihi videtur et doctrinæ Aristotelis, et eorundem principis, et evidenti rationi contraria. Aristoteles enim, toto 1 lib. Phys., et 1 de Generat., hoc præcipue agit, ut generationem substantialem ab alteratione distinguat; et in 5 Physic., cum ad tria prædicamenta dicat esse per se motum proprie dictum, ait ad substantiam non esse motum, sed mutationem, quia non est ex subjecto in subjectum, sed ex ente in potentia in ens simpliciter. Unde eisdem locis distinguit principia generationis a principis aliorum motuum, quæ sunt propria materia, ut est pura potentia, et substantialis forma, et privatio.

17. *Generatio an et qualiter terminus alterationis.* — Deinde illi auctores æquivoce utuntur vocibus, cum aiunt generationem esse terminum motus seu alterationis; nam potest dici terminus intrinsece et proprie, et sic

est plane falsum; nam talis terminus alterationis non est nisi qualitas quæ per eam fit; imo in universum impossibile est actionem esse terminum alicujus motus, quia de intrinseca ratione actionis est ut sit via, et quod non per aliam actionem fiat, sed per seipsam. Alio modo dici potest terminus successivi motus tanquam mutatio instantanea extrinsece terminans motum. Quod duobus modis potest intelligi. Primo, quod illa sit quædam indivisibilis mutatio, seu quoddam mutatum esse, quod reductive pertinet ad eundem motum, et in re est ejusdem rationis cum mutatis esse continuantibus motum. Et hoc dici non potest de generatione respectu alterationis præcedentis, quia neque est ejusdem ordinis cum alteratione, neque ad illam ullo modo reducitur. Et præterea, quia mutatio terminans motum intra rationem seu latitudinem ejus, confert aliquid ad consummandum terminum motus intra propriam rationem et entitatem; ut mutatum esse, in quo primo non est motus localis, consummat illud Ubi, quod per talem motum fit, et in eo instante incipit esse, cum antea nondum esset; et idem est proportionaliter in alteratione, quia in eo instante fit aliquis terminus qualitatis, qui antea non erat. Per generationem autem non fit aliquis terminus qualitatis, intrinsece et intra proprium genus pertinens ad consummationem ejus, sed fit nova forma altioris rationis. Ergo non potest generatio hoc modo dici terminus motus seu alterationis. Alio igitur modo dici potest terminus extrinsecus tantum propter immediatam consecutionem vel concomitantiam. Et hic sensus est verus; tamen hoc non impedit quominus generatio sit actio distincta; sic enim illuminatio est terminus motus, et est propria actio. Et creatio animæ rationalis potest hoc modo dici terminus generationis quoad alterationem præcedentem, quam nemo negabit esse actionem distinctam, et a fortiori idem est de unione illius animæ ad corpus, cum hæc sit posterior actio, quam creatio animæ. Si ergo generatio hominis est actio distincta ab alteratione, licet sit terminus illo modo, idem a fortiori erit in reliquis. Atque hoc maxime necessarium est, si supponamus (ut dicti auctores supponunt) in instanti generationis totam præcedentem alterationem, et intrinsecum terminum ejus desinere esse; sic enim generatio non potest dici terminus, nisi quia immediate succedit post illam alterationem; ergo illa non potest non esse nova

actio, quia immediata consecutio unius post aliud non tollit novitatem et distinctionem actionis.

18. Unde tandem argumentor a priori, quia generatio est realiter essentialiterque distincta a tota alteratione præcedenti; ergo est per se propria et nova actio. Antecedens patet, quia esteductio novæ formæ, realiter distinctæ a præcedenti, et fit in subjecto distincto, scilicet in materia prima immediate; alteratio vero fit, vel in toto composito, vel saltem in materia, media quantitate. Denique quia tota alteratio duratione præcedit, et juxta probabilem opinionem etiam ejus intrinsecus terminus non manet. Consequentia vero probatur, quia illa actio esteductio novæ formæ, quæ per se primo tendit ad novum compositum per se unum; ergo est per se nova actio. Dicent fortasse non esse propriam actionem, sed resultantiam quamdam ex priori alteratione. Sed hoc dici non potest, præsertim si supponamus, accidentia, quæ præcesserunt in corrupto, non manere in genito; nam aliqua forma non dicitur resultare ex aliqua actione, nisi quatenus resultat ex termino ejus; quia unaquæque actio proxime sistit in suo termino. Unde nihil resultat ex illa mediate, nisi quatenus resultat ex termino ejus; si ergo in instante generationis, neque alteratio, nec terminus ejus manet, quomodo ex illa resultare potest substantialis forma? Dicent fortasse, quia naturaliter succedit illi. At hoc non est resultare; nam resultantia dicit aliquem modum efficientiæ per naturalem dimanationem, quæ esse non potest inter res quæ proxime sibi succedunt, quando uni pereunt succedit altera; alias etiam ex forma corrupti dici posset resultare forma geniti. Quapropter hæc successio non tollit necessitatem novæ actionis, sed illam maxime requirit, ut ex vi ejus possit forma introduci, qua expellatur altera, et consequenter accidentia, si ab illa pendent.

19. Unde minus etiam consequenter loquantur, qui cum alias opinentur, accidentia, quæ fuerunt in genito, non manere in corrupto, dicunt formam substantialem resultare in materia, virtute instrumentali accidentium, quæ introducuntur per motum, cum primum ad certum terminum perveniunt; nam si illa jam non sunt, quomodo esse possunt instrumentaria virtus? Item illa, quæ perveniunt ad certum terminum intrinsecum, non sunt eadem quæ antea erant, et secundum illum

terminum consequuntur formam juxta illam sententiam; non ergo possunt esse instrumenta ad illam. Et præterea, ut supra, disputando de materia accidentium, teligimus, etiamsi eadem accidentia maneat, non possunt esse instrumenta ad substantialem formam, quia nullam habent propriam actionem præviā, qua mediante eleventur ad effectum principalis agentis. Quapropter hæc instrumentaria efficientia non accidentibus, quæ in passo fiunt, et materiam disponunt, sed accidentibus, quæ sunt in agente, a quibus illa alia procedunt, tribuenda est. Ex quo etiam fit ut non possit vere dici forma substantialis resultare ab accidentibus disponentibus materiam. Denique, quidquid sit de nomine resultantiæ, et quidquid sit, an accidentia passi habeant etiam efficientiam in educatione formæ, negari non potest quin illaeductio sit nova actio, et maxime per se intenta, quia illa est propria actio, quæ fit in virtute substantiæ; nam alteratio est actio propria ipsius accidentis secundum se, et est quasi medium ordinatum ad generationem, quæ est actio per se primo intenta. Sicut etiam nutritio est proprie ac per se actio, et augmentatio, teste Aristotele, est per se motus, quamvis neutra fiat, nisi prævia alteratione, et mediis dispositionibus cum quibus possit partialis substantia aggenerari.

20. Aliter ergo respondendum est propositæ objectioni, concedendo, actionem, qua educitur forma substantialis, esse substantialem ex parte termini et esse nobiliorem omni actione, vel alteratione, quam accidens potest virtute sua præstare, quod non solus Scotus invenit, sed ante eum docuerunt Aristoteles, lib. 2 Physic., text. 14, et lib. 8. text. 62; Averb., 4 lib. Phys., comm. 129; Simplic., lib. 5 Physic., text. 8. Idemque secuti sunt post Scotum multi ex Thomistis, ut videre est in Capreol., 1, dist. 13, art. 3, ad argum. contra 1 conclus.; Soncin., 7 Metaph., q. 22; Ferr., 2 contra Gent., c. 17. Et nihilominus dicunt, et recte, hi auctores, accidens proportionatum formæ substantiali posse esse ex natura sua instrumentum accommodatum ad talem actionem; quia, licet in ratione entis sit inferioris ordinis forma accidentalis comparata ad substantialem, tamen in modo essendi habent proportionem, si utraque sit pendens a materia; et similiter commensurantur in ratione dispositionis et formæ, et eadem ratione possunt proportionari in ratione instrumentariæ virtutis et actionis,

seu termini; nam, sicut est connaturale substantiæ operari per accidentia sibi proportionata, ita est connaturale illi fieri per accidentales dispositiones sibi proportionatas, tanquam per instrumentum accommodatum. Quapropter non est simile quod objiciebatur de potentia materiali respectu intellectionis spiritualis, quia ibi nulla esset proportio, nec in ratione subjecti, nec in ratione dispositionis, aut in alio genere; et ideo non esset accommodatum principium. Eo vel maxime quod intellectus non est tantum instrumentum, sed suo etiam modo principale principium intellectionis sibi connaturalis, ut sequente sectione dicam.

21. *An generationem hominis accidentia attingant effective.* — Sed potest quis instare, quod, saltem in generatione hominis, non sint accidentia apta instrumenta ut possint immediate attingere actionem, qua generatur homo, quia illa actio est unio animæ rationalis ad materiam, per quam proxime fit modus unionis ejusdem animæ, qui modus immaterialis est, cum realiter idem sit cum ipsa anima; ergo et illa actio unitiva est spiritualis; nam est idem cum suo proximo ac formali termino; ergo non potest accidens materiale esse instrumentum ad talem actionem. Respondetur primo, concedendo totum; nam in conclusione non diximus accidentia esse instrumenta ad uniendam quæcumque formam substantialem cum materia, sed ad educendam formam, utique educibilem; ad uniendam autem rationalem formam, satis est quod accidentia seminis concurrant effective ad disponendum et organizandum corpus; dispositiones autem ipsæ materialiter tantum causent, et exigant illam unionem; quod satis est ut homo dicatur generare hominem, quamvis solus Deus, qui creat animam, effective etiam illam uniat, ut tenuit Scotus, in 4, dist. 43, quæst. 3, art. 3; et idem censet probabile ibi Richardus, art. 3, quæst. 2. Idem etiam supponit Henric., Quodlib. 11, quæst. 14, dum ait, animam rationalem, creatam a solo Deo in corpore disposito ab agente naturali, seipsam unire absque efficientia nova extrinseci agentis, sed quasi per naturalem resultantiam unionis ab ipsa anima; nam ex illa sententia etiam sequitur proximum agens in generatione humana, non attingere immediate sua efficientia unionem animæ ad corpus, sed solum remote ratione dispositionum; quam opinionem tenent etiam Conim-

bricenses, lib. 1 Physic., q. 11, art. 3 Secundo, si quis defendere velit, accidentia attingere instrumentaliter hanc unionem, quod tenet Capreolus, in 2, dist. 15, quæst. unic., art. 3, et clarius in 4, dist. 43, art. 3, ad argument. Henrici et Aureoli contra 2 conclus., respondere potest illam unionem, tametsi in se immaterialis sit, participare tamen aliquas proprietates rei materialis, præsertim quod a materia pendet in fieri et esse propter essentialem et actualem habitudinem ad illam; unde etiam habet quamdam extensionem ex parte illius; et propter hanc causam fieri posse ut accidentia materialia eleventur ut instrumenta ad illam unionem faciendam, quod non videbitur difficile iis qui credunt materiale phantasma esse instrumentum ad efficiendam speciem spiritualem.

Secunda assertio.

22. *Instrumentalis forma non est sufficiens ratio agendi non adjuncta forma quæ sit ratio principalis.* — Dico secundo: negandum non est, quin forma substantialis suam habet propriam et principalem efficientiam circa educationem similis formæ de potentia materiæ, immediate per seipsam simul influendo cum accidentali et instrumentali principio, si in re conjuncta illi sit, et sufficienter approximata, quo fit ut accidens in hac efficientia se gerat ut instrumentum conjunctum formæ, et non ut omnino separatum quoad causalitatem. Tota hæc conclusio et intentio ac sensus ejus, satis, ut opinor, declarata sunt in superioribus. Et amplius manifestantur; nam quando ignis, verbi gratia, generatur ex stupa sibi propinqua, dicimus ignem generantem non solum per calorem suum instrumentaliter, sed etiam per suam formam substantialem principaliter influere in actionem, quæ ad educationem formæ substantialis intrinsece terminatur; non tantum mediate et remote, quatenus dat suo calori illud esse, et illam virtutem per quam causat, sed etiam quia proxime in suo genere simul influit cum suo calore. Et hoc ipsum servari dicimus in omni educatione formæ substantialis, si aliunde ex parte agentis non sit impedimentum, vel ob carentiam existentiae, vel ob distantiam loci. Fundamentum etiam hujus assertionis sic expositæ. in superioribus insinuatum est; consistitque in duobus principiis. Unum est, formam instrumentariam per se solam, et quasi destitutam ab actuali influxu principalis agentis, non posse esse

sufficientem in ratione causæ proximæ ad efficiendam formam se nobiliorem. Quod principium videtur mihi fere ex terminis notum, quia si illa forma tunc non juvatur actu a superiori, tantum influit per id, quod in se actu habet; cum ergo illud sit quid imperfectius. Item repugnat calorem efficere formam substantialem sola propria virtute; sed quando se solo operatur sine influxu superioris formæ, tantum operatur propria virtute, quia nullam aliam habet, nisi illam quæ connaturalis est entitati, seu quam habet ex vi sui proprii esse. Quod autem habeat hoc esse a forma ignis, aut quod natura sua sit facultas ejus, aut quod vice illius substituat, ut quasi nomine ejus agat, hæc (inquam) omnia cum solum addant calori relationes quasdam vel denominationes, satis esse non possunt ut solus calor destitutus (ut sic dicam) omni superiori auxilio, sit sufficiens principium proximum et immediatum talis actionis. Item quia alias eodem modo esset virtus producendi substantiam, sicut est virtus producendi calorem, quod ex ipso excessu substantiæ constat esse satis absurdum. Sequela patet, quia utrumque habet calor, ut est quædam virtus substantiæ, et ab illa suum esse participat. Denique, cum virtus agendi caloris sub quacumque ratione nihil aliud sit quam entitas et perfectio ejus, et hæc longe sit minor quam in forma substantiali, intelligi satis non potest quomodo tota virtus, quæ per se sola sufficiens sit ad educationem substantialis formæ, in calorem transfundatur; non igitur potest solus calor loco totius principalis principii substitui.

23. *Substantialis forma materialis constituit suppositum potens efficere.* — Alterum principium, in quo nititur assertio posita, est, hunc activitatis modum, per se loquendo, posse convenire formæ substantiali materiali, si aliunde non desint generales conditiones ad agendum requisitæ. Hoc autem principium videtur satis probatum in rationibus ultimo loco factis in favorem opinionis Scoti, quas non parum confirmat Aristoteles, 2 de Gener., text. 54 et 55, ubi, reprehendens eos qui efficientiam formarum negabant, inquit: *Huc accedit, quod facultates, per quas res gignuntur, varie instrumentarias corporibus attribuunt, atque interea causam, quæ ad formam pertinet, auferunt.* Nec satis est dicere formis attribui efficientiam, quia ab illis manant qualitates, per quas solas exercent om-

nes actiones suas, quia, ut supra dicebamus, hæc non est propria et per se efficientia, sed tantum remota et radicalis; nam actio, quæ immediate oritur a sola forma accidentali, a sola etiam illa per se essentialiter pendet tanquam a principio proximo, ut omittam concursum causæ universalis. Cujus signum est, quia si Deus conservet calorem, verbi gratia, conservari etiam potest omnis actio quæ ab illo solo proxime procedit, ut etiam auctores contrariæ sententiæ fatentur; ergo signum est formam substantialem non esse principium per se talis actionis; ergo, si forma nunquam potest actu influere cum facultate accidentali, nunquam habet veram ac propriam efficientiam, quod Aristoteles supra reprehendit, et non parum derogat perfectioni substantialis formæ. Præterea nulla ostendi potest repugnantia in hoc efficiendi modo; ergo non est cur negetur; simili enim consecutione supra probavimus habere causas secundas vim efficiendi, quia ad perfectionem creaturarum, et ad efficaciam creatoris spectat, quod habeant virtutem se comunicandi, quantum naturis earum consentaneum est; ergo idem erit dicendum de formis substantialibus, quantum ad hanc efficientiam, si aliunde eis non repugnat; non potest autem ostendi ulla repugnantia, per se loquendo, neque ex parte formæ educitur, neque ex parte formæ educentis. Primum patet, quia illa forma et est finita, et fit (ut ita dicam) modo finito, id est per educationem, sine ulla admistione creationis. Secundum patet, quia illa forma non est minus perfecta, neque est improporcionata, cum sit ejusdem ordinis; est enim actus materiæ nobilior vel æque nobilis, et natura sua instituta, et maxime propensa ad generandum sibi simile.

24. *Secundæ sententiæ rationibus satisfi.* — *Prima.* — Denique rationes secundæ sententiæ, vel non militant, vel non admodum urgent contra hanc activitatem. Prima enim ratio ad summum probat non esse excludendam instrumentalem activitatem accidentium, non vero probat hanc influentiam formæ esse impossibilem, aut non esse necessariam. Duobus itaque modis intelligi potest formam substantialem esse proximum principium alicujus actionis: uno modo, exclusive (ut ita dicam) id est absque consortio alterius principii proximi et instrumentalis. Et hoc modo non sequitur substantialem formam esse principium proximum alicujus propriæ actionis.

Et hoc ad summum probant rationes factæ in illo argumento. Alio modo intelligi potest quod forma substantialis sit principium proximum, id est immediate influens per suam substantiam in actionem seu effectum; non tamen sola, sed ut elevans seu adjuvans instrumentariam virtutem, et ut determinata per illam ad talem actionem. Et hoc modo negamus excedere perfectionem formæ substantialis esse proximum principium principale agendi alicujus actionis, quod non solum in generatione substantiali, de qua nunc agimus, sed etiam in aliquibus operationibus accidentalibus verum esse, ostendimus sectione sequenti. Neque rationes tactæ in illo argumento contra hoc procedunt; quia hic modus efficiendi non excludit accidentalem facultatem seu instrumentum.

25. *Secunda.* — *Tertia.* — Secunda vero ratio ex falso fundamento procedit, ut ex dictis constat, nimirum quod generatio non sit proprie actio ab alteratione distincta. Tertia vero parvi est momenti, tum quia ad efficientiam in rigore sufficit contrarietas seu oppositio privativa, maxime ubi effectio non est per proprium motum successivum, sed per mutationem instantaneam, qualis est generatio substantialis; tum etiam quia, licet formalis contrarietas sit inter qualitates, tamen radicalis (ut sic dicam) est in formis substantialibus; et ideo non semper qualitas sola est principium actionis, sed interdum etiam forma, maxime quando per actionem, non solum qualitas contraria, sed etiam forma repugnans alteri formæ introducenda est. Denique, licet actio corruptiva non sit nisi inter contraria, nihilominus qualitates ipsæ non solum efficiunt qualitates formaliter contrarias, sed etiam formas, in quibus est radix contrarietatis et repugnantiae. Signum ergo est quod, licet actio incipiat a propria contrarietate, non tamen in ea sistit, sed extenditur usque ad radicem ejus; quid ergo mirum quod ipsa etiam forma possit in suo genere esse principium talis efficientiæ, saltem prout attingit substantialem formam et radicem contrarietatis? Experimentiæ vero, quæ ultimo loco afferebantur, non procedunt contra hanc conclusionem, quæ solum ex hypothesi posita est, scilicet si forma sufficienter adsit; quid vero de illis dicendum sit, constabit ex assertionibus sequentibus.

26. *Primam conclusionem secundæ non obstare, ostenditur.* — Solum potest contra has duas conclusiones afferri objectio Scoti; nam